

Egy lengyel szabadságharcos találkozása Kossuth Lajossal

Száznegyven évvel ezelőtt halt meg a Magyarországon alig ismert lengyel hazafi, forradalmár, szibériai száműzött és emlékiró Rufin Piotrowski. E kerek évforduló nemcsak arra nyújt lehetőséget, hogy olvasóinkkal közelebből megismertessük rendkívül kalandos életútját, hanem arra is, hogy felidézzük Piotrowski találkozását Kossuth Lajossal 1843-ban.

Rufin Piotrowski a Radom megyei Malinie községben született 1806. január 28-án Józef Piotrowski és Agnieszka Zakusilo gyermekeként, nemesi-polgári rendű családban. Kaniowban, a baziliánus szerzetesrend iskolájában tanult. A novemberi felkelés kitörése után (1831-ben) csatlakozott a felkelőkhöz és résztvett a forradalmi megmozdulásokban. Előbb Józef Dwernicki, később Maciej Rybiński tábornokok seregében harcolt. Különösen kitűntette magát az Ostrolekánál vívott csatában és Varsó védelmében. A lever felkelést követő megtorlások után kivándorolt Franciaországba, ahol 1833-ban belépett a Lengyel Demokraták Szövetségébe (Towarzystwo Demokratycznego Polska), amely 1832-ben alakult Párizsban. 1843-ban angol útiokmánnyal elindult Németországon és Ausztrián keresztül Ukrajna felé Podolski Kamieńcebe. Ugyanebben az évben december 31-én elfogták és bebörtönözték politikai tevékenysége miatt. A katonai bíróság halálra ítélte, de az ítéletet életfogytiglani száműzésre változtatták, amelyet Szibériában, a tobolszki kormányzóság területén fekvő Jekaterinszkban kellett eltöltenie. 1844 augusztusában egy szeszfőző üzem irodájában dolgozott. Száműzetésének kezdetétől fogva foglalkozott a menekülés gondolatával. Ehhez alapos előkészületeket végzett: adatokat gyűjtött Szibéria földrajzáról, történelméről, népeinek szokásairól, kultúrájáról, politikai és gazdasági viszonyairól. 1846 februárjában végrehajtotta tervét és megszökött a száműzetésből. Néhány hónapig tartó vándorlás után Archangelszk, Szentpétervár, Königsberg, Gdańsk, Szczecin és Berlin városokon keresztül októberben megérkezett Párizsba. Száműzetéséhez és kényszermunkájához fűződő emlékeit megörökítette a *Szibériai tartózkodásom emlékei* című írásában, amelyet 1860–1861-ben három kötetben adott ki Poznańban. Ez a munka számos európai nyelven megjelent, és nemcsak a lengyel politikai küzdelmek történetének, hanem a szibériai népek történelmi, kulturális és néprajzi ismertetének valóságos kincsestára.

1848-ban Galiciában, majd ismét Párizsban tartózkodott, ahol 1851–1867 között rövid megszakításokkal Batignollesben egy lengyel iskolában lengyel nyelvet, földrajzot, vallást és történelmet tanított. Emellett tevékenyen részt vett a lengyel menekültek szervezkedésében, pl. a lengyel emigrációt egyesítő ideiglenes bizottság tagjaként, továbbá a „Dicsőség és Kenyér” nevű egyesületben.

1868-ban visszatért Lengyelországba. Magántanítóként működött a Tarnówhoz közeli Błon községben Adolf Jordannál, aki részt vett az 1848–1849-es magyar szabadságharcban. Két évvel később feleségül vette a Stachowiczéből származó Aniela Zborowskát. Tarnówhban, az Ogrodowa nevű utcában éltek, amelyet ma Józef Bem utcának neveznek. Az 1871–1872 tanévben francia nyelvtanárként működött a tarnóvi I. sz. gimnáziumban. 1872. július 20-án halt meg. Két nappal később temették el a tarnóvi Régi Temetőben. Végrendeletében minden vagyonát nemzeti és jótékonyági célokra fordította. 1876-ban a tarnóviak iránta való tiszteletük jeléül a Régi Temetőben levő Forradalmárok Sírhalma mellett Antonin Kurzawa terve alapján egy csonka gúla alakú emlékművet emeltek, amelyen egy női szobor jelképezi Lengyelországot és egy nagyméretű képmás ábrázolja Rufin Piotrowskit. Az emlékművet hazafias ünnepi alkalom keretében szentelték fel. Negyed évszázaddal később, 1903-ban, Rufin

Piotrowskiról nevezték el a város parkjának egyik sétányát. 1960-ban pedig a Városi Tanács róla nevezte el a Zablocie kerület egyik utcáját.¹

* * *

Piotrowski 1843-ban hamis úti okmányokkal elindult Lengyelország akkor orosz fennhatóság alá tartozó területére, hogy ott részt vegyen egy újabb szabadságharc megszervezésében. Útja Magyarországon keresztül vezetett, ezt kihasználva találkozott Kossuth Lajossal. Ennek a találkozásnak az általa írt megemlékezését közöljük az alábbiakban.²

„Pestre már nem mint kereskedő, hanem mint francia nyelvtanár érkeztem. Azoknak, akik útlevelet kértek, azt mondtam, hogy tönkrementem, és most nyelvtanárként árából kell megélnem. Abban az időben Kossuth volt a magyar sajtó irányadó személyisége és az egész ország mozgatórugója. A magyarok számára minden szava és gondolata maga volt a megtestesült törvény. Különösen a fiatalságra volt nagy hatással; röviden: Kossuth Magyarország bálványa volt. Szerettem volna vele találkozni és beszélni, de mindenki, akivel sikerült Pesten megismerkednem, igyekezett azon kérésem teljesítése felől kitérni, hogy mutassanak be Kossuthnak. Nagyon lehangolt és elszomorított, hogy lehetetlen találkoznom vele. De átgondolva a dolgot, elszégyelltem magam kishitűségem és bátortalanságom miatt. Elhatároztam, hogy azon nyomban felkeresem. Beléptem a szerkesztőségbe, ahol néhány fiatal ember ült az íróasztalok mögött, és megkérdeztem tőlük: láthatnám-e Kossuthot? Azt válaszolták, hogy nagyon elfoglalt, de rövid időn belül kész lesz fogadni. Várakozván, végignéztam a különböző országok ismertebb személyiségeinek portréit, amelyek a falakat díszítették. Itt függtek: Washington és Bolívar képei (utóbbi alatt az »ingrata patria« szöveg), továbbá Lafayette, Casimir Perier, Thiers, Dupin, Sausset és Maugin. Sajnálatomra nem volt köztük sem Kościuszko, sem Dąbrowski, sem Józef Poniatowski. Ez nagyon bosszantott, és fájt nekem, de ugyanabban a pillanatban szólítottak, hogy Kossuth már vár rám.

Egyszerűen berendezett szobában találtam Kossuthot, hosszú köpenyben, fején kerek magyar sapkával állt az ajtóban. Szemben álltunk egymással. Franciául szóltam hozzá: a nevem Catharro. Franciaországból jövök, ismerősök híján nincs aki bemutatna Önnek, így egyenesen Önhöz fordulok és arra kérem, hogy segítsen beajánlani valakihez francia nyelvtanár adása végett.

– Ön nagyon gyorsan beszél, ezért nehezen értem, válaszolt németül. Olvasok és értek franciául, de nehéz számomra ezen a nyelven kifejezni magamat. Gondolom, Ön beszél németül?

– Értek valamennyire, de nem beszélek, válaszoltam ismét franciául, már lassabban és érthetőbben. Így megértett, és válaszul azt mondta: nálunk annyi francia nyelvtanár van, hogy aligha tudok ebben segítségére lenni.

– Be kell vallanom Önnek, az hogy francia nyelvtanári állást keresek, csak ürügy arra, hogy Magyarországon tartózkodhassak. Nekem Önnel komoly ügyben kell beszélnem.

– Beszéljen nyíltan, szólt Kossuth.

– Én azért kerestem fel Önt, hogy közöljem Önnek, hogy én lengyel vagyok, Franciaországból Lengyelországba tartok, és kénytelen vagyok egy ideig Magyarországon tartózkodni.

Élénk kifejező tekintettel fürkészett és válaszolt: – Talán pénzre van szüksége? Ebben én tudok Önnek segíteni.

Fülig pirultam. – Nagyon hálás vagyok felajánlásáért, szóltam, de nem szenvedek pénzhányban, és Lengyelországba sem pénz miatt utazom.

– Hogy hívják Önt?

– A nevem Rufin Piotrowski.

– Nem értem, miért tart annyi lengyel Franciaországból Lengyelországba, hiszen ott most semmit sem lehet csinálni, mások pedig – s Magyarországról nem is kevesen – ki tudja miért, Franciaországba szeretnek volna menni, és el is mentek. Nálunk találták meg a módját annak, hogy odáig eljussanak.

– Ez így igaz, válaszoltam, és egyáltalán nem csodálkozom azon, hogy Ön nem érti annak az okát, hogy mi készteti némely lengyelt a hazájába való visszajutásra. Szeretném ezt Önnek megmagyarázni és erről nyíltan beszélni Önnek.

¹ Az életrajzi adatok forrásul Ewa Stańczyk: *Ocalić od zapomnienia...*, Patroni tarnowskich ulic, Tom 2. O-Ż. Tarnów, 2004. című kiadványt használtuk fel. <http://dlibra.biblioteka.tarnow.pl/dlibra/doccontent?id=413&dirids=1>

² Forrás: *Zapiski Rufina Piotrowskiego: Rossija i Sibir' 1843–1846*. Norrköping, Eric Biörnström, 1863, III. fejezet, 11–16. (fordította: Csémy Miklós).

Kossuth figyelmesen követett tekintetével, mint én is őt, majd válaszolt: – Nem akarok és nem kívánok tudni idegenek dolgairól és titkairól.

– Nem csodálkozom azon, hogy Ön nem kíváncsi az én magyarázkodásomra. Hiszen Ön engem nem ismer, és én nem tudom a bizalmát megnyerni. Ennek ellenére azt gondolom, hogy a jóindulatú emberek megérthetik egymást, még akkor is, ha a legfontosabb dolgokban nem értenek egyet; ha őszintén és bizalmatlanság nélkül beszélnek egymással. Kérem Önt, hogy hallgasson meg türelemmel.

– Én már megmondtam Önnek, hogy nem kívánom megismerni sem céljait, sem titkait, bárkiéi is legyenek azok, válaszolt Kossuth.

– Látom én, hogy elutasító velem szemben, és azzal is, amit Önnel közölnöm kellene, de biztosítom Önt arról, hogy ez elől kitérni lehetetlen. Kérem, szánjon rám egy percet.

– Mi az, amit szeretne velem közölni?

– Azt, hogy Lengyelországban belátható időn belül újabb felkelés törhet ki. Ne gondolja, hogy a lengyelek egyszer s mindenkorra legyőzöttek tekintik magukat. Nekik szilárd lelük van, bátrak és merészek ahhoz, hogy lerázzák magukról az idegen igát. Arról van szó, hogy lehetőséget kell nekik adni ahhoz, hogy egy másik nemzettel egyesüljenek, amelynek céljai az övéivel megegyeznek.

– A lengyelek maguk sem tudják, hogy mit akarnak; milyen szövetséges nemzetről beszél Ön?

– A magyarokról, akiknek ügye szorosan összekapcsolódik a lengyelek ügyével. Erős meggyőződésem, hogy önök e percben erre még nem gondolnak, de hamarosan eljőhet ennek az ideje. Biztosítani akarom Önt, hogy a lengyel és a magyar ügy, mindkét fél helyzetét tekintve, szorosabban függ össze, mint ahogy az első felületes megítélésre látszik.

– Elnézését kérem, de nincs több időm folytatni a beszélgetést, nagyon elfoglalt vagyok.

– Akkor biztosítson számomra egy időpontot, nem feledkezem el megjelenni.

– Nincs módomban megtenni, magam sem tudom, mikor lenne erre szabad időm.

– Ez azt jelenti, hogy Ön nem akar velem beszélni, de én biztosítom Önt arról, hogy nem lehet könnyelműen ítélkezni az ilyen ügyben. Tűzzön ki egy időpontot és meggyőződhet szándékaim tisztaságáról és a dolog komolyságáról, amely mindkét nemzetet egyformán érinti.

– Már mondtam Önnek, hogy a magyarok nem gondolnak felkelésre, és az ő ügyük nincs semmilyen összefüggésben a lengyel ügyvel. Nem tudok Önnek sem napot sem órát mondani, de ha változatlanul beszélni kíván velem, jöjjön el a szerkesztőség irodájába, és én fogadom Önt, ha nem lesz elfoglaltságom.

Kossuth a beszélgetés egész ideje alatt rajtam tartotta tekintetét, amint én is őrajta. Utolsó szavait érezhető hidegséggel mondta, talán azért, hogy megszabaduljon tőlem. Lelkem mélyéig sértve éreztem magamat. Elnézését kérve, hogy néhány drága percét igénybe vettem, meghajoltam és kimentem. Beszélgetésünk végig a csukott ajtó mellett állva folyt. Én figyelmesen tekintettem rá, mint egy különleges emberre, akinek a saját nemzetére szinte határtalan befolyása van, és a jövőben módjában áll annak sorsát alakítani. Ő viszont kíváncsian és csodálkozva nézett rám. Kossuth középtermetű volt, gyenge alkatú, vállas, de az egészségi állapota rossznak látszott. Arca vékony és sápadt, orra hosszú, szemöldöke sűrű. A szeme színére nem emlékezem, homlokáról és hajáról nem tudok mit mondani, mert a feje ellenző nélküli kerek magyar sapkával volt fedve. Arcát sűrű fekete körszakáll borította, hangja csendes volt de átható, zengő és kellemes hangzású, szívhez szóló. Amikor beszélt, arca kifejezővé vált, minden szava hangsúlyos és egyértelmű volt. A bátorság és határozottság világosan mutatta a jellem szilárdságát, amely szerény modorral és jó megjelenéssel párosult. Kossuth arckifejezése visszatükrözte szenvedélyes lelkét és finoman érző szívét. Csodálattal telve, de elégedetlenül hagytam el őt.

E fogadtatás és beszélgetés után, különösen a lengyel ügyekről való megjegyzései miatt, leírhatatlan lelki állapotba kerültem, sokáig fontolgattam, felkeressem-e még vagy sem. Végül az utazás mellett döntöttem, Lengyelországnak az oroszok által uralt részébe. Pestről 1843. február 28-án indultam útnak...

* * *

Piotrowski számára, ahogy le is írja, rendkívüli nagy csalódást okozott Kossuth elutasító magatartása. Ez nem is nagyon csodálni való, hiszen Kossuth nem tudhatta, hogy egy teljesen ismeretlen ember, aki lengyel–magyar forradalmi együttműködésről beszél, nem kormányzati ügynök-e? Kossuth Lajos akkor a Pesti Hírlap szerkesztője volt és a lapot az ellenzék hatékony szócsövévé fejlesztette, ezért a bécsi udvar állandóan kereste eltávolításának a lehetőségét. A kormányzati zaklatás miatt végül is 1844 elején kénytelen volt a szerkesztői állást feladni.

Tarnów város számunkra azért is figyelemre méltó, mert életben tartja a hagyományos lengyel–magyar barátságot. Mint ismeretes, a 1848–1849-es magyar szabadságharc egyik hőse, József Bem itt született. A város emelt neki szobrot, mauzóleuma is itt található. Petőfi Sándornak 1986-ban emeltek szobrot a városban, és a teret, amelyen a szobor áll, Petőfi térnek nevezték el. A tér egyik végén egy székelykapu áll, melyet 2001-ben ajándékozta Tarnów városának az Írott Szó Alapítvány és Sepsiszentgyörgy székelyföldi város. A téren még két kopjafa áll, két magyar, Forgón Mihály (2006) és Lippóczy Norbert (2008) emlékére.

Csémy Miklós

Kereskényi Gyula, Érd helytörténész plébánosa

A lévai születésű Kereskényi Gyula (1835–1911) plébános-esperes, régész, történész, tanár kötődése Érdhez sokirányú. Az ősi nemesi család felvidéki birtokairól, Alsó- és Felsőkörköskényről kapta a nevét. Kereskényi Gyula az elemi hat osztályának elvégzése után származott el erről a vidékről, belépve a bencés, majd azt elhagyva a premontrei rendbe, ahol bölcseleti, teológiai tanulmányokat folytatott. Műveltségét a keszthelyi premontrei gimnáziumban tanítással töltött év, majd a Bécsben folytatott latin és görög nyelvi tanulmányok tovább szélesítették. 1859-ben hazatérve ismét papi pályára lépett, felszentelésére 1860-ban került sor a székesfehérvári egyházmegyében. Segédlelkésként Bodajkon, Bogdányban, Törökbalinton találjuk. 1866-ban kápláni minőségben tartózkodott Érden. 1867-ben átmenetileg Tárnokra helyezték, majd 1868-ban ismét Érdre jött, Hegedűs József mellett volt segédlelkész. Hegedűs halála után, 1868 októberétől mint plébános működött Érden egészen 1906-ig, nyugalomba vonulásáig. 1885-ben kerületi esperessé is kinevezték. Peller Alajos káplán így emlékezik róla: „*mint paptársat illően fogadott, és egész ott létem alatt illő bánásmódban részesített [...] A néppeli bánásmódját már akkor helyeseltem, mert jobb és leereszkedőbb bánásmódot alig tapasztaltam.*”¹

Az érdi plébánián utódja Holesky Ágoston lett, aki számára 1906-ban átadott plébániai javadalmakról (plébániaház, gazdasági eszközök, telkek, levéltári jellegű anyagok, plébániai könyvtár) részletes leltár készült.² 1911. augusztus 7-én halt meg érdi otthonában, a templomtérre néző egykori plébániai iskolában. Érden temették el.

Kereskényi Gyula „*egyike volt a [Fejér] megye egyik legmozgalmasabb életű papjainak, aki kiváló tehetsége, ritka szónoki képessége, sokoldalú összeköttetései révén méltán sokat remélt, ahogy Tőle is sokat vártak.*”³ Felvilágosultságát bizonyítja, hogy számos polgári egyesület, egyesület hozott létre. Az első érdi olvasóegylet megalapításával (1872) célul tűzte ki a tagok megismertetését a korabeli, főként hazai irodalommal. Fülöpváros számos középületének szorgalmazója és megépíttetője volt, például a Casino (az egykori Ivóvíz Társulat épülete, Felső u.), valamint annak szolgálati lakása (jelenleg a Földrajzi Múzeum kihelyezett gyűjteménye található benne) fűződik a nevéhez. A Casino az érdi polgárok eszmecseréjének színtereként működött, ahol az irodalomról, a művészetekről, a sportról egyaránt szó eshetett. Kereskényi javaslata alapján fűratte meg a város az artézi kutat, melyből kialakult a jelenlegi gyógyszálló, a Termál Hotel.⁴ 1876-ban Antunovits Márton mezővárosi bíróval nyitották meg Fülöpvárosban a ma is használt köztemetőt.

A plébános történészként is maradandót alkotott. Ez irányú munkássága érdi vonatkozásban helytörténeti kutatásokra, ásatásokra, ill. egyháztörténeti vonatkozású művek írására terjedt ki. Helytörténeti szempontból sok adattal szolgál a Sina Simon bárónak ajánlott *Érd (Hamsabég) és Batta (Százhalom) községek történeti vázlata* (1874) című műve. Ez Érd első helytörténeti monográfiája, mely két részre oszlik: Érd és Batta római és hun kori története, valamint a magyar-kori története. Az első részben Százhalmat, Potentianát várost, a halmokon végzett ásatásokat mutatja be. Kereskényi két halmot tárt fel, melyekben vas- és bronzeszközöket talált. 1876-ban keresztet is állíttatott itteni ásatásai emlékére, a

¹ Peller Alajos káplán 1873. október 1-jén írt levele. Fejér Megyei Levéltár 1582/1874.

² Leltár (és jegyzőkönyv), mely az érdi róm. kath. plébánia-javadalom ingatlan és ingó vagyonáról 1906. július 6-án Érden alulirottak jelenlétében felvétel. Fejér Megyei Levéltár 1178/1906.

³ Kereskényi Gyula haláláról, Fejér Megyei Napló, 1911. aug. 8. 2.

⁴ Termál Hotel Érd, <http://www.hotelerd.hu/hotel/>